

KRONIKA**V spomin akademiku prof. dr. Andreju Kranjcu (5. november 1943–7. januar 2023)**

SLOVENSKA MATICA

V prvih dneh novega leta nas je pretresla žalostna vest, da se je v osemdesetem letu starosti poslovil akademik, dolgoletni znanstveni sodelavec Inštituta za raziskovanje krasa Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU v Postojni in zaslužni profesor krasoslovja na Univerzi v Novi Gorici Andrej Kranjc.

Prepričan je bil, da se kraških pojavov ne da raziskovati zgolj ob pomoči literature, temveč je za temeljna spoznanja nujno poglobljeno terensko delo. Bil je eden najuglednejših raziskovalcev krasa v svetovnem merilu, cenjen po svojih dosežkih na področjih geomorfologije in hidrologije krasa, raziskovanja jam, krasoslovne terminologije in zgodovine krasoslovja. Ukvarjal se je z recentnimi fluvialnimi sedimenti v jamah, poplavami na kraških območjih, predvsem na Kočevskem in Cerkniškem polju ter vzdolž ponikalnic Reke in Pivke. Njegovo delo je bilo koristno z vidika spoznanj o vplivu poplav na življenje in aktivnosti prebivalcev na prizadetih območjih, ugotavljanju povzročene škode ter pri izvajanju potrebnih regulacij in melioracij.

Rojen Ljubljčan je svoje življenjsko poslanstvo opravljal razpet med slovensko prestolnico ter Notranjsko in Primorsko, kjer ga je poleg delovnega okolja neustavljivo privlačil kraški svet s svojimi pojavi, med katerimi so ga še posebej zaposlovale jame. Posebno mesto v njegovem raziskovanju so imele Škocjanske jame.

Šolal se je v Ljubljani in se po maturi na tamkajšnji I. gimnaziji vpisal na študij geografije (A) in arheologije (B) na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je leta 1971 diplomiral. Na Filozofski fakulteti je leta 1977 tudi magistriral, leta 1987 pa doktoriral. Tako diplomsko kot magistrsko in doktorsko delo obravnavajo kras, mentor pri vseh pa je bil akademik Ivan Gams (slika 3). Leta 1972 je v francoskem Moulisu uspešno opravil specializacijo iz speleologije pod mentorstvom dr. Alainja Mangina.

Prijatelj Stane Pirnat ga je še kot otroka povabil v Matjažovo jamo pod Šmarno goro. To je bila prva neturistična jama, ki jo je dr. Kranjc obiskal. Jamar je postal že pri šestnajstih letih. Privlačili so ga predvsem prvoprstopništvo oziroma odkrivanje, lepota, spokojnost jamskega podzemlja. Po zapisih v jamskem katastru je bil prvoprstopnik v vsaj 600 slovenskih jamah, skupno, tudi drugod po svetu, pa je obiskal neke med 1000 in 1200 jam.

V dijaških letih je šel pogosto na teren z jamskima biologoma, poznejšima akademikom Jožetom Boletom in izrednim članom Slovenske akademije znanosti in umetnosti Boštjanom Kjavto. V jamah v okolici Domžal in Moravč so nabirali polže; Kranjčeva naloga je bilo prenašanje vreč in nabiranje vzorcev prsti na mestih, kjer je Bole našel polže. Nekajkrat se je pri terenskem delu pridružil tudi geologu Dušu, s katerim sta nabirala kamninske vzorce.

Dr. Kranjca je tako sprva najbolj privlačila jamska biologija, tako zelo, da je najprej želel študirati biologijo in se specializirati v raziskovanje življenja v jamah. Privlačila pa so ga tudi potovanja, zato se je tik pred vpisom na univerzo premislil in se odločil za študij geografije in arheologije. Prepričan je bil namreč, da mu bo to zagotovilo več možnosti za popotništvo. Zanimivo je, da ga med študijem družbena in znotraj nje socialna geografija nista kaj prida zanimali.

V doktorskem delu je podrobneje raziskal rečno gradivo v jamah. V tem času je bilo raziskovanje rečnega transporta in recentnih jamskih sedimentov nekako v modi. V Angliji je poglobljene tovrstne raziskave opravil Peter Bull. Po Kranjčevem mnenju je največja vrednost njegovega doktorata prav dejstvo, da je podobne raziskave kot prvi opravil tudi v Sloveniji. Drug pomemben vidik njegovega raziskovanja so dodatna spoznanja, kako nastajajo prodniki. Poleg izvora je poudaril tudi njihovo vlogo v speleogenezi.

Še kot študent je leta 1966 začel delati na Inštitutu za raziskovanje krasa v Postojni in bil njegov sodelavec vse do upokojitve leta 2010. Ob tem je napredoval od asistenta do znanstvenega svetnika, kar je postal leta 1995. Med letoma 1988 in 1995 je bil inštitutski predstojnik, vendar se tega časa zaradi nenehne finančne negotovosti ni spominjal prav rad.

Po nastopu službovanja na inštitutu je bil najprej vključen v raziskave predvidene trase načrtovane avtoceste med Postojno in Vrhniko, kar je bil eden prvih inštitutskih aplikativnih projektov. Kranjčevo delo je bilo kartiranje vseh vrtač na trasi in vrednotenje količine sedimentov na njihovem

FRANCE HABE, ARHIV DRUŽINE KRANJC

Slika 1: Andrej Kranjc v Jami v grapi (katastrska številka 2508) leta 1971.

dnu. Kot sodelavec inštituta se je bolj kot s teoretičnim ukvarjal z regionalnim krasoslovjem (obiskal je kraška območja na prav vseh celinah (slika 2), razen na Antarktiki), kraško hidrologijo, okoljskimi vprašanji, varstvom in ohranjanjem kraških območij in jam ter krasoslovno terminologijo. Objavil je več regionalnih speleoloških in krasoslovnih študij.

Dr. Kranjc je bil med prvimi, ki je perspektivo slovenskega krasoslovja videl v mednarodnih povezavah. Njegov vpliv je segal širom po svetu, s tem, ko je navezal stike z mnogimi vodilnimi svetovnimi krasoslovci, kar se je dogajalo še v časih cenjenja lepe pisave in pisemskih ovojnic, ko odgovori na sporočila niso prispeli v le nekaj minutah, ampak so pisma na druge celine in nazaj potovala tudi po mesec in več.

Kot neutrudni organizator je bil pobudnik Mednarodne krasoslovne šole (slika 3), ki je na podlagi skupne iniciative Inštituta za raziskovanje krasa in Slovenske nacionalne komisije za UNESCO zaživel leta 1993. Krasoslovna šola je postala najpomembnejše vsakoletno prizorišče srečevanja vodilnih svetovnih krasoslovcev; do leta 2023 se je zvrstilo že trideset tovrstnih srečanj. Dr. Kranjc je vodil tudi 7. mednarodni simpozij o sledenju podzemnih voda, bil je med pobudniki in organizatorji niza srečanj o zgodovini krasoslovja na območju Alp, Dinarskega gorstva in Karpatov (ALCADI).

Svoje široko strokovno znanje je vseskozi nesebično delil z upravniki turističnih jam ter krajinskih in regijskih parkov. Dolga leta je predsedoval Strokovnemu svetu Škocjanskih jam, intenzivno je sodeloval z upravniki Postojnske jame.

Leta 1996 je bil izvoljen za docenta za fizično geografijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je do leta 2000 predaval Geografijo krasa. Zahvaljujoč njegovi viziji in vztrajnosti je bil leta 2001 na Fakulteti za humanistične študije v Kopru ustanovljen podiplomski študij krasoslovja, edini celoviti študij krasoslovja na svetu in edini, kjer študent pridobi naziv doktor znanosti s področja krasoslovja. Študij je bil dve leti pozneje preseljen na Politehniko, sedanjo Univerzo v Novi Gorici. Tam je bil dr. Kranjc vodja

ARHIV INŠTITUTA ZA RAZISKOVANJE KRASA ZRC SAZU

Slika 2: Z ženo Majo (levo) in kolegi iz Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU (Janja Kogovšek in Tadej Slabe levo od Andreja Kranjca) na kitajskem krasu.

programa in do leta 2014 predavatelj več predmetov; leta 2008 je bil izvoljen za rednega profesorja, leto zatem pa za zaslužnega profesorja krasoslovja. V letih 2003–2013 je bil na Politehniku direktor doktorskega programa Krasoslovje. Bil je zaslužen, da je Podiplomski doktorski študijski program Krasoslovje od leta 2014 priznan kot UNESCO-v študijski center. Bil je mentor šestim doktorantom iz domovine in tujine. Najpomembnejše, kar je želel naučiti svoje študente, je biti dober, odgovoren in usposobljen krasoslovec.

Dr. Kranjc je bil član več mednarodnih strokovnih združenj: Komisije za kras (tudi njen predsednik), Komisije za degradacijo in dezertifikacijo ter Komisije za zgodovino geografije pri Mednarodni geografski zvezi, Francoske krasoslovne zveze, Komisije za zgodovino speleologije pri Mednarodni speleološki zvezi, Mednarodne zveze za raziskovanje kvartarja, Mednarodne zveze hidrogeologov, Delovne skupine za jame in kras Svetovne komisije za zavarovana območja pri Mednarodni zvezi za ohranjanje narave, akademskega odbora Mednarodnega raziskovalnega centra za kras UNESCO v kitajskem mestu Guilinu in še nekaterih.

Razen strokovnih je opravljal številne funkcije, predvsem takšne, vezane na raziskovalno in strokovno dejavnost, od lokalne, občinske do republiške oziroma državne ravni, od predsednika jamarskega društva in referenta za stike s tujino pri Jamarski zvezi Slovenije, od vodje delegacije krajevne skupnosti Postojna v samoupravni interesni skupnosti za raziskovalno dejavnost do člana državne komisije za nagrade, predsednika Znanstvenoraziskovalnega sveta za humanistične vede in predstavnika Slovenije pri ustanavljanju Evropske mreže raziskovalnih svetov v humanistiki (ERCH-NET – *Network of Research Councils in the Humanities*) ter Evropskega strateškega foruma za raziskovalno infrastrukturo (ESFRI) v družboslovju in humanistiki.

Sodeloval je pri številnih domačih, bilateralnih (na primer z Grčijo, Italijo, s Francijo, Kitajsko, Poljsko) in mednarodnih projektih (COST, IGCP UNESCO, Culture 2000) v povezavi s krasom in nekatere tudi

OSEBNI ARHIV STANKE ŠEBELA

Slika 3: Andrej Kranjc (desno) na 11. Krasoslovni šoli leta 2003, skupaj z akademikom Ivanom Gamsom (levo) ter sodelavkama Stanko Šebela in Janjo Kogovšek (sredina).

vodil. Med drugim je bil slovenski koordinator Mednarodnega geološkega korelacijskega projekta UNESCO (*International Geological Correlation Project UNESCO*), namenjenega preučevanju poznokvartarnih sprememb morske gladine in projekta *COST action 65: Hidrogeološki vidiki varovanja podzemne vode na kraških območjih*.

Za svoje dosežke je leta 1971 prejel Prešernovo nagrado za študente, leta 1984 bronasto plaketo Boris Kidrič Zveze organizacij za tehnično kulturo Jugoslavije, leta 1988 red zaslug za narod s srebrno zvezdo, leta 1992 spominski priponki MORIS in »Zmagali smo«, leta 1997 srebrno plaketo Zveze geografskih društev Slovenije, leta 1997 francosko priznanje Reda viteza akademskih palm (*Chevalier dans l'Ordre des Palmes Académiques*), leta 1998 je kot prvi prejel priznanje za raziskovalne dosežke, s katerimi se razvija in utrjuje identiteta Slovencev in Slovenije, leta 2003 priznanje ob 120-letnici Turističnega društva Postojna, leta 2004 zlato plaketo in leta 2011 Melikovo priznanje Zveze geografskih društev Slovenije.

Junija 1995 je bil izvoljen za izrednega, junija 2001 za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), maja 2008 za glavnega tajnika te ustanove, v letih 2014–2017 pa je bil podpredsednik SAZU-ja za naravoslovne, tehniške in biomedicinske vede. Na SAZU-ju je bil tudi predsednik Sveta za varovanje okolja. Marca 2015 je postal član Evropske akademije znanosti in umetnosti.

Dejaven je bil tudi v okviru Slovenske matice. Od leta 2014 je bil član njenega Naravoslovno-tehničnega odseka, od leta 2017 tudi član matičinega upravnega odbora in med letoma 2018 in 2022 njen podpredsednik.

Njegova bibliografija obsega prek 1400 enot, razen v slovenščini in angleščini še v dvanajstih drugih jezikih. Med njimi je veliko domačih strokovnih in poljudnih člankov, kar je pomemben prispevek k poznavanju našega krasa in slovenskega krasoslovnega izrazja. Med vsemi zavedenimi deli velja izpostaviti 49 izvirnih znanstvenih člankov, 10 preglednih znanstvenih člankov, 9 kratkih znanstvenih člankov ter 148 strokovnih in 29 poljudnih člankov. Ob tem je tudi avtor 38 samostojnih znanstvenih sestavkov ali poglavij ter 33 samostojnih strokovnih sestavkov ali poglavij v monografskih publikacijah.

Aktivno se je udeležil več kot stotih strokovnih srečanj doma in po svetu, pri marsikaterem je bil tudi organizator oziroma član organizacijskih in drugih odborov.

Od leta 1989 je bil član uredniškega odbora osrednje slovenske znanstvene krasoslovne revije *Acta Carsologica*, v letih 1993–1995 je bil njen urednik, v letih 1996–2010 pa njen glavni in odgovorni urednik. Takrat je revija dobila širok mednarodni ugled in postala vodilna tovrstna periodična publikacija v svetovnem merilu. V letih 1991–1993 je bil odgovorni urednik osrednje slovenske geografske znanstvene revije *Geografski vestnik* (član uredniškega odbora je ostal vse do smrti), od leta 1995 je bil član uredniškega odbora ugledne slovenske geografske znanstvene revije *Geografski zbornik*, ki se je leta 2003 preimenovala v *Acta geographica Slovenica*, od leta 1994 je bil tudi član uredniškega odbora revije *Annales*. Bil je urednik številnih knjig (izpostaviti velja monografijo *Kras: Slovene classical karst* iz leta 1997, ki je dve leti pozneje izšla tudi v slovenščini pod naslovom *Kras: pokrajina, življenje, ljudje*) in zbornikov, prav tako pa je bil član uredniških odborov več domačih, tujih (iz Brazilije, Egipta, Francije, Italije, Kitajske, Madžarske, Nemčije, Poljske, Rusije in Slovaške) ter mednarodnih znanstvenih in strokovnih glasil s področij krasoslovja, speleologije in varovanja okolja.

V zadnjih letih se je največ ukvarjal z zgodovino krasoslovja, predvsem z zgodovinskim pomenom našega krasa. Pri tem je s posebnim zanimanjem preučeval dela Valvasorja, Hacqueta, Martela in še nekaterih.

Z veseljem je sprejel povabilo k sodelovanju iz cerkniške knjižnice, kjer so v zadnjih letih prevedli in izdali več temeljnih domoznanskih del s to tematiko. Med njimi je tudi knjiga Baltasarja Hacqueta, ki je v Istri odkril apnenec in tako imenovani »smrdljivi kamen«, *Stinkstein*. V bistvu gre za dolomit, poimenovan po francoskem geologu in mineralogu Déodatu Gratetu de Dolomieuju. Ta je Hacqueta obiskal nekaj let prej in kamnino 13 let po Hacquetovem pionirskem opisu predstavil v svojem francoskem delu. Kranjc je prispeval recenzijo tega dela. Pod okriljem knjižnice v Cerknici so pripravili tudi prevode del Tobiasa Gruberja, Franca Antona Steinberga in Josepha Antona Nagla, pomembnih za slovensko in tudi mednarodno krasoslovje. Pri zadnjih dveh je Kranjc pisec dodatnega besedila, medtem

ko je o Naglu že leta 1998 pripravil zapis v *Zborniku za zgodovino naravoslovja in tehnike*, ki ga izdaja Slovenska matica.

Vsa ta dejavnost je Kranjca navdajala še s posebnim navdušenjem in zanosom, tako kot njegova navzven sicer nepomembna predstavitev znamenitega kitajskega potopisca, geografa, krasoslovca in jamarja Xu Xiakeja iz prve polovice 17. stoletja. O njem in njegovih sedmih načinih spuščanja v jame je ob 400-letnici polihistorjevega rojstva objavil članek v reviji *Življenje in tehnika*.

V prostem času se je za sprostitev med najrazličnejšimi strokovnimi zadolžitvami rad ukvarjal s sečnjo in pripravo drv. Njegova največja strast pa so bile knjige. Tast je bil strokovnjak za slovanske jezike in v svoji zbirki je imel tako rekoč vso sodobno slovensko literaturo, nekaj tudi tuje. Dr. Kranjc je njegovo zbirko dodatno nadgradil, tako da je imel doma skoraj povsod, kjer je le mogoče, knjižne police, polne knjig. Ob tem je bil skupaj s sinom navdušen zbiralec razglednic, njuna računalniško katalogizirana in po tematikah razvrščena zbirka jih šteje več kot 250.000. Ne preveč resno je zbiral tudi poštne znamke s kraškimi in jamskimi motivi, pa tudi z motivi ptičev in slovenske znamke.

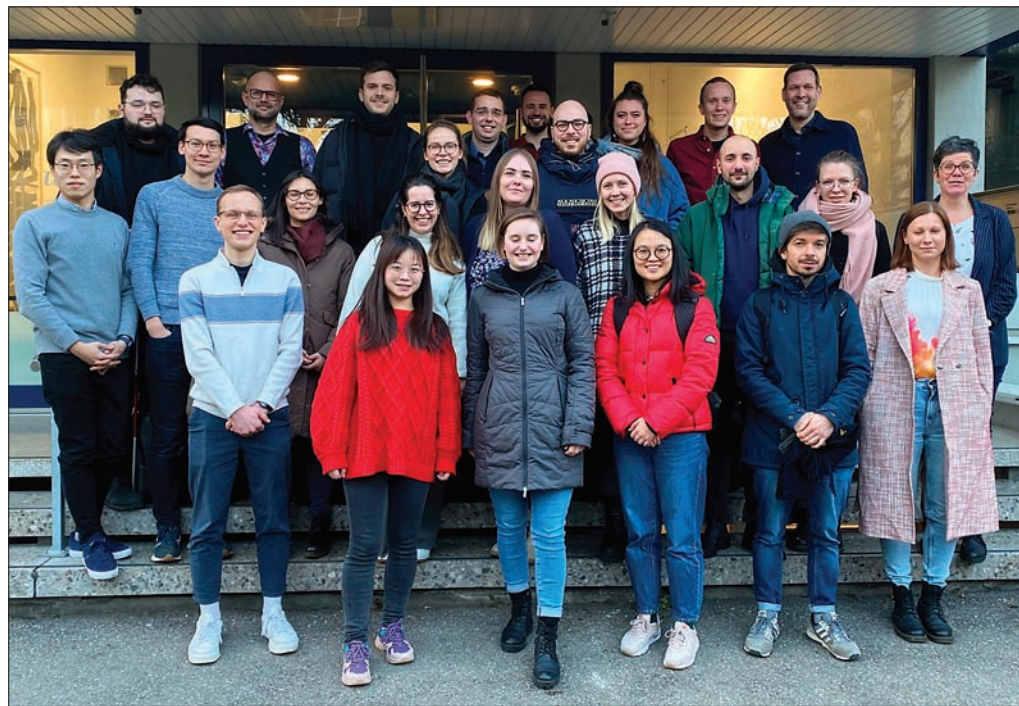
Vse napisano dokazuje, da je bil dr. Andrej Kranjc eden od najvidnejših predstavnikov četrte generacije slovenskih geografov. Zelo ga bomo pogrešali!

Drago Kladnik

Zimska šola geografije o teoriji in rabi kvalitativne metodologije v ekonomski geografiji

Bern, Švica, 6.–10. 2. 2023

Inštitut za geografijo in Središče za regionalni gospodarski razvoj na Univerzi v Bernu je februarja 2023 organiziral enotedenski dogodek za doktorske študente in postdoktorske raziskovalce, ki so si

HUIWEN GONG

Slika: Udeleženci zimske šole pred vhodom na Inštitut za geografijo v Bernu.